

Språkutveckling

Torunn Liljegren, logoped

Tal

Språk

Kommunikation

Tidig kommunikation

Förspråklig utveckling

- Ögonkontakt
- Preferens för ansikten och röster
- Interaktionell synkroni
- Gradvis selektion av omgivningens ljudsystem

Tidig kommunikation

Barnet kommunicerar med

- Skrik - behov av mat/blöjbyte/nödighet mm
- Mimik - leende, skratt, rynkade ögonbryn mm
- Delad uppmärksamhet - ca 9 mån
- Gester - peka, vinka ca 9-10 mån

Hur utvecklas tidig kommunikation?

Respons!

Skrik genererar omhändertagande - barnet som skriker blir matad/bytt på/tröstad

Ögonkontakt genererar ljud/leende - den vuxne svarar/härmar

Gester genererar ljud/tillfredsställelse av behov - pekning resulterar i uppmärksamhet från den vuxne och att barnet får det den pekar på

Delad uppmärksamhet genererar ljud/ord - studier har visat att vuxna pratar mer med barn under stunder av delad uppmärksamhet

Vad krävs för att utveckla språk?

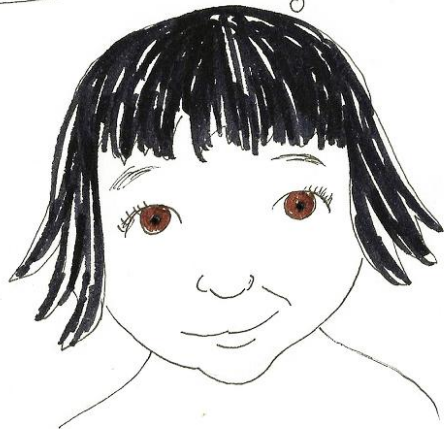
Kognitiv utveckling

- **Objektpermanens** - saker finns fast man inte ser dem
- **Orsak-verkan** - konsekvenser, turtagning
- **Påbörjande av symbolsystem** - begrepp

Att förstå språk

- Höra ljudsekvenser ->
- identifiera ord
- + förstå gester
- + se objekt ->
- sätta samman till en helhet
- = identifiera begrepp

Begreppet “hund” innefattar många olika sorters hundar med olika utseende, storlek och egenskaper.

Ordet “hund” är en symbol för begreppet hund precis som ordet “chien”, “dog” eller tecknet för “hund” på teckenspråk.

Lexikal utveckling

Begrepp - barnet förstår ord före det själv använder sina första ord

När barnet använder ca 10 ord förstår det ca 50

De första orden barnet förstår är ofta aktiviteter - titta, klappa, dansa eller personer - var är mamma/pappa/syskon

Lexikal utveckling - första orden

Första ordet ca 12 - 18 mån

Mestadels substantiv - mamma, pappa, lampa, vovve

Kontextbundna ord - här och nu, återkommande aktiviteter, äta, leka

Onematepoetika - ljudhärmande ord som “vov”, “brrrm”

Långsam utveckling de ca 50 första orden

Vad gynnar lexikal utveckling?

Respons!

Övertolkning - barnet ljudar, den vuxne tolkar ljudandet som ett ord - barnet får feedback på att just den ljudsekvensen ger en viss konsekvens

Samtal - Utöka och tolka barnets kommunikation - delad uppmärksamhet vuxen/barn - barnet pekar på en katt, vuxen: “titta vad är det? En katt! Ja titta katten, katten är mjuk, katten säger mjau”

Helt ny forskning från Florida state university tyder på att barn lättare lär sig ord som relaterar till ord de redan kan. Det är alltså lättare att lära sig tex ordet kiwi om man redan kan orden “päron” och “apelsin”

Tal

Utveckling av ljudsystemet (fonologi)

Kräver auditiv input från omgivning och barnet
självt - höra ljudet jag gör, känna hur det känns i munnen

Helt ny forskning från University of British Columbia visar att barnet egen förmåga att röra tungan påverkar förmågan att höra skillnad på språkljud!

Tidiga ljud

Skrik

Joller från ca 3 mån

- Vokaljoller ca 3 mån - aouooaooaa
- Vokalisering ca 6 mån - variation i styrka och ton
- Reduplicerat stavelsejoller ca 9 mån- mamama, papapa, nanana
- Icke-reduplicerat stavelsejoller ca 12 mån - varierade konsonanter och vokaler, manano, badodada

Joller

Är viktigt för språk- och talutveckling - avsaknad av joller har visat sig negativt signifikant för senare språksvårigheter

Barnet “testar” olika ljud

Responser från vuxna ger barnet feedback på ljudsekvensers betydelse

De första orden - hur låter de?

Enkla konsonant-vokal (CV)-stavelser - “wo” för “vove”, “tä” för “trääd”

Homonymer - flera ord betyder samma sak - “ta” är “titta” och “tack”

Harmonirestriktioner - ljuden färgar av sig på varandra och förenklas, gubbe - bubbe

Utelämning av konsonantförbindelser - blomma - bomma

Utelämning av obetonad stavelse - banan - nan

“Ordförrådsexplosion”

Från ca 18 månader och uppåt

Kraftig utökning av ordförrådet - först substantiv, sen även verb och adjektiv

Organisation av ordförrådet - orden börjar analyseras istället för att lagras som enheter, kategorier utvecklas

Generalisering - vovve är inte längre bara vår hund utan alla hundar och bilder på hundar

Va e de? - barnet samlar lätt på sig nya ord och efterfrågar nya ord

Ljud och ordförrådsexplosion

1,5 - 4 år

Förenkling av stavelsestruktur - ljud och stavelser utelämnas eller förenklas - stol - tol, potatis - tatis, vovve - vovvo

Assimilationsprocesser - ljud i ord påverkar varandra - docka - gocka, dricka - ditte

Substitutionsprocesser - alla ljud av visst typ byts ut mot annat ljud ex /s/ byts ut till /t/ - sol - tol, /k/ till /t/ - kaka - tata

Fonologisk utveckling

Barnet färdigställer sin ljudmässiga utveckling mellan 4 - 7 år

Sist kommer ske- och sje-ljud samt r

Fonologisk utveckling skiljer sig **mycket** mellan olika barn. Barnet kan ha ett välutvecklat språk trots att fonologisk utveckling är sen.

Grammatisk utveckling

1 - 1,5 år - ettordssatser sk holofraser

1,5 - 2,5 - tvåordssatser, böjningar av substantiv, oftast rätt ordföljd, felaktig negering - “inte hoppa”

2,5 - 3 år - längre satser med bisatser, mer böjningsformer, övergeneralisering av böjningsformer - “sittade” istället för “satt”

3 - 4 år - tempus, mer övergeneralisering, bisatser och frågor

4 år och uppåt - alla enklare former och konstruktioner är etablerade.

Språket blir mer och mer komplext, övergeneralisering kulminerar och avtar sedan

Pragmatik - hur används språket?

Hur man samtalar - turtagning, samtalsregler

Ögonkontakt

Prosodi

Anpassning till samtalspartner

Utvecklas och tränas redan under förspråklig utveckling!

Flerspråkighet

- Ett barn som exponeras för mer än ett språk regelbundet räknas som flerspråkig
- Flerspråkighet är **inte** negativt för språkutveckling - tvärtom har det visat sig positivt för metaspråkliga förmågor
- De flesta kan inte samma ord på sina olika språk - olika ord används i olika kontexter
- Om man har ett bra språk är det lättare att lära sig ett andraspråk
- Att kodväxla, dvs att använda olika språk i samma mening tyder på en god språklig förmåga! - *jag ska bara switcha av den här*

Språkstimulans! Litet barn

- Härma ljud/joller och mimik
- Uppmuntra ögonkontakt - “hej! ja jag är din ...”
- Uppmuntra och ta initiativ till delad uppmärksamhet
- Kommentera det ni gör/ser/leker
- Använd gester och mimik
- Använd korta, enkla meningar
- Utvidga/tolka det barnet säger - “bää” -”menade du fåret? ja bää säger fåret!”
- Lek turtagningsspel - rulla boll, ge och ta
- Läs böcker, sjung sånger

Språkstimulans! Större barn

- Uppmärksamma alla försök till kommunikation - “hej! ville du visa boken?”
- Kommentera det ni ser/gör/leker
- Utvidga barnets yttranden - “sitta fåret” “ja fåret sitter på stolen!”
- Läs böcker, berätta sagor
- Sjung, rimma, lek med ramsor - “tummetott och slickepott..”
- Prata på barnets språkliga nivå
- Kräv inga svar, ha roligt med språket!
- Var en språk-modell!

Böcker! Orförrådets storlek korrelerar till hur mycket böcker en person läser!

Läsa kan man göra från början för att:

Lära sig hur man läser - sitta ner, vända blad

Ha en mysig stund tillsammans

Utveckla delad uppmärksamhet

Träna på att titta på bilder och följa pekningar med blicken

När barnet blir större blir läsandet ett sätt att

Lära sig nya ord

Prata om saker saker som inte dyker upp vardagen

Fantisera

Prata om vad som har hänt och vad som ska hända

Mer om språk

Kodknäckarna, film till föräldrar

<http://www.kodknackarna.se/hitta-spraket-film-sprakutveckling-barn/>

Borås barnlogopedmottagning med mycket nyttig information

<http://blom.just.nu>

Om språk, tal, talmotorik mm

<http://logopedkontakt.se/>

Tack!